

Uvodnik

Ivanu Gamsu ob 70 letnici

Geografski vestnik je profesorja Ivana Gamsa nazadnje počastil ob njegovi 60-letnici (letnik 55, 1983), ko je o njem in njegovem delu izčrpno pisal profesor S. Ilešič. Težko bi bilo napisati še kaj bolj tehtnega in je bralca zato treba opozoriti na ta vzorno napisani spominski članek, ki ga je bržkone navdihnil občudovanja vredni opus Ivana Gamsa. Piscu teh vrstic zato ostane predvsem oznaka dela in življenja jubilanta v zadnjem desetletju, ko z nezmanjšano močjo in plodovitim pisanjem ostaja še naprej v prvih vrstah slovenskih geografov. Profesor Gams je po številu objavljenih geografskih člankov in njihovi vsebinski pestrosti poseben fenomen in presega celo predhodnike, saj njegova dosedanja bibliografija znanstvenih in strokovnih del presega 500 enot. S časopisnimi članki, ki v njej niso posebej omenjeni, je ta še za nekaj sto enot obsežnejša. Po tehtnosti je na prvem mestu 162 razprav in člankov, sledi 178 strokovnih člankov, nato 43 strokovnih ocen, 91 poljudnih člankov in poročil ter 11 uredništev. Razčlenitev vsega tega zahteva celega biografskega analitika, ki ne bo imel lahkega dela.

Razmišljanje in pisanje o takem sodobniku je povezano s celotnim preteklim razvojem stroke in vsemi, ki so pri tem sodelovali. Da je Ivan Gams zmožni med mnogimi slovenskimi geografi poleg Antona Melika in Svetozarja Ilešiča napisati največ, najbrž ni nobena nova ugotovitev. Morda se je iz tega kdaj rodila zavist, nestrpnost, tekmovalnost? Ali pa je zmagalo bolj racionalno razmišljanje o nujni različnosti, o neobhodni potrebi po medsebojnem spoštovanju, zlasti spoštovanju delavnosti, intelekta, originalnosti in predvsem o tem, da je ena največjih prednosti za neko stroko, posebej v nacionalnih okvirih, če jo krasijo izjemne osebnosti. Ta izjemnost odmeva tudi izven slovenske geografije, je pa hkrati obvezujoča.

Posebno mesto profesorju Gamsu v slovenski geografiji ne zagotavljata samo obsežna bibliografija, temveč tudi široki pogledi in zanimanje za najraznovrstnejše probleme v geografiji. In kot je že zapisal Ilešič, je bilo zanj predvsem značilno, da je že zgodaj začutil potrebo po uveljavitvi v mednarodni znanstveni areni, kar še vedno ni splošna značilnost.

Morda so tudi mednarodna znamenitost slovenskega krasa in premnoge naloge v zvezi z njegovo predstavitvijo in vprašanji njegovega razvoja profesorju Gamsu, poleg dobrega znanja glavnih svetovnih in še nekaterih drugih jezikov, pomagali pri navezovanju mednarodnih stikov.

Ker so bile jubilentove generalije jasno zapisane že pred desetimi leti, omenimo od njih le datum in kraj rojstva, to je 5. julij 1923 v Šmartnem pri Slovenjgradcu ter da je od leta 1985 redni član SAZU. Do leta 1988, ko se je s petinšestdesetimi leti upokojil, je na oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani predaval geomorfologijo, klimatogeografijo, pokrajinsko ekologijo, geografijo krasa ter del geografije Slovenije. Zadnjih pet let je honorarno predaval še geografijo krasa in geografijo Slovenije, ostal pa je še naprej mentor nekaterim mladim raziskovalcem in doktorantom. Na pedagoškem področju sodi med posebne zasluge profesorja Gamsa prav uvedba predavanj iz geografije krasa in pokrajinske ekologije. Za obe področji je napisal priročnik oziroma skripta.

Jubilant je svojo strokovno okolico in javnost vedno presenečal s pronicljivostjo, originalnostjo in monogovrstnostjo geografske misli, ki jo je znal s sebi lastnim slogom tekoče, jedrnato in marsikdaj vzorno lepo oblikovati. Da je v jedrnatosti strokovnega jezika včasih tudi pretiral, mu lahko blagohotno oprostimo. Zanj je značilen nekonformizem, utiranje novih poti in odkrivanje problemov, ki se jih doma navadno nihče ni dotaknil. Tako je za slovensko geografijo akademik Gams nekakšen pionir predvsem na področju kraške denudacije, geomorfološkega kartiranja, gledanja na kras kot na celoto, geografije in limnologije slovenskih visokogorskih jezer, preučevanja snežnih plazov, mnogih regionalnih geomorfoloških in klimatogeografskih orisov in študij, na primer o problemih sušnosti. Zlasti uporabna in zanimiva je njegova klimatska regionalizacija Slovenije, v kateri posebej izstopa vertikalna klimatska pasovitost. Je začetnik pokrajinske ekologije v Sloveniji, oral je ledino na področju naravnih nesreč in je v tej zvezi pobudnik in soustanovitelj revije Ujma, v kateri se še vedno redno oglašča. Pred desetimi leti je na Filozofski fakulteti organiziral odmeven simpozij na to temo. Zavezan slovenski geografiji je kot njen sedanji nestor sprejel tudi nehvaležno nalogo pisanja pregledov o glavnih dosežkih, naprimer v slovenskem krasoslovju in geomorfologiji. Osamosvojitve Slovenije ga je vzpodbudila, da je objavil doma in zlasti v tujini lepo število člankov, med njimi nekaj uvodnih, o geografskih "stalnicah" Slovenije. Gamsu se je posrečilo o naši mladi državi spregovoriti na nov, svež način, in tako kot mnogokrat doslej, je s tem prehitel vse okrog sebe, ki so o tem morda šele razmišljali. Pri tem mu je koristilo poznavanje družbenogeografskih problemov Slovenije, ki jih je rad povezoval s fizičnogeografskimi in historičnimi vplivi.

Iz te množice obravnavanih področij je mogoče razbrati, da je bil sposoben razmišljati v več smereh hkrati, da pa to morda ni bilo najbolj v prid sistematičnemu in tiskemu delu na nekaterih ključnih raziskovalnih področjih in pri mentorskem delu. Akademik Gams pomeni eno osrednjih osebnosti v slovenskem in mednarodnem krasoslovju že skoraj petintrideset let. Ta ugled si je pridobil z že omenjenim objavljanjem svojih raziskovalnih izsledkov v tujih strokovnih revijah in zbornikih kongresov, in sicer o kraški denudaciji, kraških poljih, kraški hidrologiji, oblikovanosti kraškega površja pod talno odejo, izrabi tal v

krasu, kraški terminologiji, odlaganju sige v jamah in na površju, slepih dolinah in kontaktnem krasu ter mikroklimatologiji kraških depresij. V zadnjem času so posebno odmevne njegove razprave v sodelovanju z arheologi o razvoju parcelacije in vplivih človeka na mediteranski kras na Hvaru od grških časov do danes. Pri tem se radi spominjamo zgodnejših obdobij razvoja metodologije preučevanja človekovega vpliva, ko je na terenskih vajah na matičnem Krasu in na Banjščicah ter drugod študentom razlagal načine prilagajanja človeka kraškim razmeram ter originalne metode za ugotavljanje sprememb v pokrajini. Gams je zato cenjen slovenski strokovnjak v tujini, kjer ima nesporen sloves in zato mnogo prijateljev. Kljub težavam pri uporabi kartografskega in drugega dokumentarnega gradiva v nekdanji Jugoslaviji in prepovedanemu gibanju po mnogih naših klasičnih kraških pokrajinah je Gamsu uspelo organizirati mednarodno sodelovanje, zlasti z japonskimi geografi. Iz tega so se rodile tuje in domače študije o burji, o terra rossi, ter o klimatskih značilnostih jadranskega primorja. Zaslužen je tudi za mednarodne primerjave intezivnosti zakrasevanja s pomočjo merjenja trdot vode in s pomočjo standardiziranih apnenčevih tablet. Strokovno je prijateljeval poleg tega še zlasti s češkoslovaškimi, italijanskimi in angleškimi krasoslovci in jamarji.

Akademik Gams vodi tudi dolgoletni projekt Geografska monografija Slovenije, pri kateri sodeluje večina slovenskih geografov z namenom, da bi po Melikovi Sloveniji dobili novo osveženo podobo naše naravne in družbene geografske stvarnosti. Zaradi organizacijskih in finančnih težav ter zahtevnosti projekta delo ne teče brez težav, a prepričani smo, da bo pod jubilentovim vodstvom uspelo dokončati to obsežno delo, ki ga nujno potrebujemo.

Z vnemo in odgovornostjo se je loteval tudi nekaterih nalog na področju šolske geografije, ki ji že dolgo namenja številne poljudne in strokovne članke. Ob polni znanstveni aktivnosti je to vsekakor hvalevredna lastnost. Njegov najpomembnejši izdelek te vrste v zadnjih letih je šolski učbenik Geografija Slovenije, ki je na nov način prikazana slovenska geografska stvarnost v šolski preobleki. Do danes je doživel že več ponatisov.

Omenimo še nekaj najpomembnejših Gamsovih funkcij, ki dopolnjujejo podobo tega vsestranskega geografa intelektualca. V zgodnejših obdobjih je bil najprej predsednik Društva za raziskovanje jam Slovenije, pozneje predsednik Ljubljanske podružnice GDS, nato pa nekaj časa tudi predsednik Geografskega društva Slovenije. V geografskem društvu je bil prizadeven organizator, ne samo običajnega društvenega življenja temveč tudi ekskurzij, domačih in v tujino, spominjamo pa se ga tudi kot pogostega in zanimivega društvenega predavatelja. Bil je tudi predsednik organizacijskega odbora 4. mednarodnega speleološkega kongresa v Ljubljani in Postojni, ki je pomenil velik uspeh slovenskega in takratnega jugoslovanskega krasoslovja. V Komisiji za kraško denudacijo pri Mednarodni speleološki uniji je bil najprej tajnik, nato pa štiri leta predsednik, pozneje pa še štiri leta predsednik Komisije za človekov poseg v kras pri Mednarodni geografski uniji. V tej vlogi je bil zlasti uspešen predsednik organizacijskih odbo-

rov več mednarodnih krasoslovnih sestankov. S tem je uveljavil svoj pogled na kras, ki so mu sledili tudi mnogi tuji krasoslovci in tako komisija plodno nadaljuje svoje delo. V zadnjih letih je vodil tudi Podkomisijo za geografsko terminologijo in imenoslovje pri ZGDS ter projekt za slovensko geografsko terminologijo pri SAZU. Akademik Gams je tudi predsednik znanstvenega sveta Geografskega inštituta A. Melika pri ZRC SAZU.

Od leta 1983 je glavni in odgovorni urednik Geografskega zbornika, bil je član mnogih uredniških odborov strokovnih revij in zbornikov, zlasti pomembno pa je njegovo članstvo v znanstvenih svetih revije *Karstologia* in Springerjevih izdaj o fizični geografiji.

V zadnjih desetih letih je profesor Ivan Gams dobil tudi nekaj pomembnih domačih in mednarodnih priznanj za svoje delo kot so častna članstva Ljubljanskega geografskega društva, Češkega spelološkega društva, Madžarskega geografskega društva in Srbskega geografskega društva. Je odlikovanec Reda dela z zlatim vencem. Dobil je priznanja Speleološkega društva ZDA, Zveze geografskih društev Slovenije in Zveze speleoloških društev Jugoslavije. Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU je v počastitev njegove 70 letnice organiziral simpozij "Človek in kras", Postojna, 23.–25. septembra 1993, ki so se ga udeležili mnogi najvidnejši domači in tuji strokovnjaki. Evropska akademija znanosti in umetnosti, ki ima svoj sedež v Salzburgu, Avstrija, ga je 5. novembra 1993 izvolila za svojega rednega člana. Na dan ljubljanske univerze 3. decembra 1993 je na slavnostni seji Univerzitetnega sveta profesor Gams na predlog oddelka za geografijo FF dobil naziv zaslužnega profesorja. V utemeljitvi beremo, da je bil na oddelku visokošolski učitelj skoraj trideset let in je v tem času razvil sodobne metode študija zlasti na področju krasoslovja, geomorfologije in klimatogeografije in bil pri tem mentor številnim študentom pri seminarskih in diplomskih nalogah. Uspešno je bilo tudi njegovo mentorsko delo pri desetih magistrantih in petih doktorantih. En mandat je bil tudi predstojnik oddelka.

Profesor Gams je s svojim obsežnim znanstvenim in pedagoškim delom bistveno doprinesel k mednarodnemu ugledu slovenske geografije in vse slovenske znanosti zaradi česar ima zasluge za dolgotrajno in tesno povezovanje slovenske geografije in posebej krasoslovja s svetovnimi tokovi, znanstvenimi središči in posameznimi nosilci razvoja na tem področju. S tem se je trajno zapisal med najpomembnejša imena v zgodovini raziskovanja klasičnega slovenskega krasa, te naše svetovno znane naravne posebnosti.

Akademiku in učitelju Ivanu Gamsu želimo, da bi bil na čelu novejših slovenske geografije še čim daljšo vrsto let in da bi še naprej obdržal enako življensko in ustvarjalno moč kot jo je izkazoval doslej. Take lastnosti so lahko dragocen zgled vsakomur, ki se podaja na trdo, a hvaležno pot znanstvenega ustvarjalca in pedagoga.

Jurij Kunaver